

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2009, 4(4), p. 261–277

KAI KURIE TEISMO NUOSPRENDŽIO SAMPRATOS PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Irma Randakevičienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4639
Elektroninis paštas irmarandakeviciene@gmail.com

Pateikta 2009 m. gegužės 7 d., parengta spausdinti 2009 m. gruodžio 30 d.

Anotacija. Straipsnyje kai kuriais aspektais analizuojama teismo sprendimo¹ (nuosprendžio) samprata, t. y. gvildenamas teismo nuosprendžio įsiteisėjimo momentas, teismo nuosprendžio teisinės galios požymiai. Šiek tiek analizuojamas ir nuosprendžio turinys, motyvų reikšmė. Skiriama dėmesio teismo sprendimo autoritetui, svarstoma, kokie veiksniai jam turi įtakos (kaip, pvz., minėtas teismo sprendimo įsiteisėjimo momentas).

Reikšminiai žodžiai: baudžiamojo proceso teisė, teismo sprendimas, teismo nuosprendis, baigiamasis teismo aktas, teismo sprendimo teisinė galia, res judicata pro veritate habetur, teismo sprendimo motyvai.

1 Terminas „teismo sprendimas“ šiame straipsnyje reiškia ir teismo nuosprendį, ir galutinę apeliacinės arba kasacinės instancijų teismų nutartį. Visi šie terminai straipsnyje vartojami kaip sinonimai.

1. *Res judicata pro veritate habetur*

Teismo nuosprendis – pagrindinis baudžiamojo proceso dokumentas, kuriuo išsprendžiami svarbesni procesiniai klausimai ir įforminami procesiniai teismo veiksmai. Kaip žinome, įvairūs teismo sprendimai turi nevienodą reikšmę: vieni jų tarpiniai, kiti galutiniai arba baigiamieji, priimami valstybės vardu, o tai suteikia teismo nuosprendžiui teisingumo įvykdymo akto reikšmę. Taigi teismo sprendimas tampa specifiniu juridiniu faktu. Įsiteisėjus apkaltinamajam arba išteisinamajam teismo nuosprendžiui juo konstatuojami tam tikri teisiniai santykiai, kurie ateityje toliau įgyvendinami ir plėtojami. Kaip teisės normų taikymo aktas, teismo nuosprendis yra forma, kurioje norma įgyvendinama. Dėl to teismo nuosprendžiui perleidžiama įstatymo galia, t. y. pirmiausiai privalomumas visiems, taip pat ir įstatymo autoritetas. Teismo nuosprendžio prilyginimas įstatymui sukuria teisinę prezumpciją, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas yra teisingas, juo byloje nustatyta tiesa² – *res judicata pro veritate habetur*.

Prezumpcija yra spėjimas apie juridinio fakto buvimą ar nebuvimą³ arba prielaida, pagrįsta tikimybe⁴. Preziumuojami tokie faktai, kuriuos ilgainiui patvirtina gyvenimo

2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcija, 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija, 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcija), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių apygardos teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254; taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus Pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

3 Vansevičius, S. *Teisės teorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 45.

4 Rinkevičius, J. *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990, p. 25.

praktika. Nors ir esanti labai tikėtina, prielaida gali nepasitvirtinti ir teisinė prezumpcija gali būti nugincyta bei paneigta⁵. Žinoma, dėl to minėta prezumpcija, kad teismo sprendimas laikomas tiesa, netampa tik elementaria prielaida, kuri bet kada paneiginėjama. Teismo sprendimu tiesa nustatoma tam tikru momentu. Teiginys apie teismo sprendimo teisingumą atspindi labiausiai įprastą reiškinio tvarką, kuri pripažįstama kaip visuotinai vyraujanti *praesumptio sumitur ex eo quod plerumque fit*. Dar praeito šimtmečio pradžioje I. J. Foinickis yra rašęs, kad: „Įsiteisėjusio nuosprendžio tvirtumas sudaro vieną iš pagrindinių teisinių reikalavimų. Išreikštas teismo požiūris turi ypatingą autoritetą. Patys teismai turi rodyti tinkamą pavyzdį, gerbdami įstatymą ir įsiteisėjusių sprendimų galią, kadangi nepastovumas, savivalė darytų gėdą teismui“⁶. M. Romeris yra pažymėjęs, kad: „Formaliai teismo sprendimas yra laikomas tobulas, teisingas ir teisėtas, imperatyvinis ir lygus jo dėstomajai (nors iš tikrųjų kartais jo įžeidžiamajai) įstatyminei teisės normai, nors, tiesa, tiktai išspręstos bylos (išspręstojo ginčo) atžvilgiu. Joks valdžios organas, neišskiriant įstatymų leidėjo, negali griauti ir taisyti įsigalėjusio teismo sprendimo arba svarstyti jo teisėtumo; ir joks valdžios organas, kuriam tenka daryti kurią nors teisinę išvadą iš įsigalėjusio teismo sprendimo, negali nepadaryti tos išvados dėlei to, kad sprendimas esąs neteisėtas, nors ir būtų iš esmės visiškai aišku, kad jis įstatymo nuostatus užgauna“⁷.

Taigi prezumpcija – *res judicata pro veritate habetur* – skiriasi nuo kitų teisinių prezumpcijų savo reikšmės ypatingumu. Ši prezumpcija yra teismo sprendimo autoriteto išraiška: jeigu teismo sprendimas neturėtų autoriteto, neegzistuočiau ir minėta prezumpcija, ir atvirkščiai, jeigu nebūtų preziumuojama, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu byloje nustatyta tiesa, teismo sprendimas neturėtų autoriteto, taigi kiekvienu atveju teismo sprendimo teisingumą reikėtų įrodinėti. Dėl to minėta prezumpcija yra ne tik teisinė, bet ir bendroji, skirta visiems asmenims. Ji reiškia ir tai, kad, įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, jis gali būti nugincytas tik išimtiniais atvejais, esant baudžiamojo proceso įstatyme numatytiems pagrindams. Žinoma, baudžiamajame procese (kaip ir civiliniame procese) egzistuoja teismų sprendimų kontrolės formos, kurių vienas pagrindinių tikslų – ištaisyti ir pašalinti teismų sprendimuose esančias klaidas.

Įprastinių ir išimtinių teismų sprendimų kontrolės formų skirtingi požymiai. Požymiai, apibūdinantys įprastines teismų sprendimų kontrolės formas, yra tokie: galimybė prašyti peržiūrėti sprendimą galima pasinaudoti visais atvejais, išskyrus išimtis, nurodytas įstatyme; dėl paduoto skundo bet koku atveju pradedamas procesas (jeigu skundas atitinka įstatymo nustatytus formos reikalavimus); skundžiami neįsiteisėję teismų sprendimai; skundo padavimas sustabdo teismo sprendimo įsiteisėjimą ir vykdymą – lot. *effectus suspensivus*. Išimtinėms arba ekstraordinarinėms teismų sprendimų peržiūros formoms būdinga, kad jomis galima pasinaudoti tik išimtiniais atvejais; paprastai skundžiami tik įsiteisėję teismų sprendimai, padavus skundą automatiškai nesustabdomas sprendimo vykdymas, apskūstas teismo sprendimas gali būti peržiūrėtas tik remian-

5 Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. 1 tomas. Vilnius: Justitia, 2003, p. 434.

6 Фойницкий, И. Я. *Курс уголовного судопроизводства*. Том 2 [Foinickij, I. J. *Criminal Procedure Law*]. С. Петербург: Общественная польза, 1915, с. 110.

7 Romeris, M. *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose*. Vilnius, 1994, p. 107.

tis pagrindais, įvardytais įstatyme⁸. Lietuvos civilinio proceso teisės moksle pažymima, kad išimtiniai teismų sprendimų kontrolės būdai ypatingi tuo, jog, pirma, galimi tik įstatymo nurodytais atvejais ir, antra, jų taikymas automatiškai nesustabdo skundžiamo teismo sprendimo vykdymo⁹.

Lietuvos baudžiamajame procese kasacine tvarka taip pat skundžiami tik įsiteisėję teismų sprendimai¹⁰, tačiau yra valstybių, kurių baudžiamuosiuose procesuose ekstraordinarine tvarka skundžiami būtent neįsiteisėję nuosprendžiai arba kiti galutiniai sprendimai (pvz., Latvijos baudžiamąjį proceso įstatymo 569 straipsnis¹¹, Estijos BPK 408 straipsnis¹²). Vėlgį Lenkijos baudžiamajame procese kasacine tvarka skundžiami įsiteisėję nuosprendžiai (Lenkijos BPK 519 §)¹³. Dėl to negalima vienareikšmiškai teigti, kad visų valstybių baudžiamąjį proceso įstatymai išimtinių procedūrų tvarka numato galimybę skusti tik įsiteisėjusių teismo sprendimą. Be to, autorės manymu, ši aplinkybė nėra pripažintina būtinu išimtinių teismų sprendimų kontrolės formų požymiu. Kita vertus, jeigu jau teismo sprendimas įsiteisėjo, jis gali būti skundžiamas tik išimtiniais atvejais esant įstatyme numatytiems pagrindams, tai yra tik ekstraordinarinių teismų sprendimų apskundimo procedūromis, tačiau įsiteisėjusio teismo sprendimo autoritetas ir išimtinės teismų sprendimų kontrolės formos nėra susieti tarpusavyje ir vienas kito nesaisto. Valstybės baudžiamąjį proceso politikos tikslas – numatyti, kuria iš išimtinių teismų sprendimų kontrolės formų baudžiamajame procese turi būti skundžiami įsiteisėję teismų nuosprendžiai. Žinoma, šiuo atveju neturėtų būti sukurta tokia situacija, kad įstatyme numatytas įsiteisėjusio teismo sprendimo apskundimo mechanizmas susilpnintų patį teismo sprendimo autoritetą.

Lietuvos baudžiamajame procese egzistuoja dvi išimtinės teismų sprendimų kontrolės formos – kasacija ir baudžiamosios bylos atnaujinimas. Kaip rodo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, per metus yra paduodama apie tūkstantį kasacinių skundų. Pavyzdžiui, 2008 m. dėl priimtų žemesnių teismų sprendimų Lietuvos Aukščiausiajame Teisme gauti 975 kasaciniai skundai; 2007 m. – 1 084 kasaciniai skundai, 2006 m. – 1 203 kasaciniai skundai, o 2005 m. – 1 296 kasaciniai skundai. 2008 m. pakeisti ir panaikinti 151 žemesnių teismų nuosprendžiai ir nutartys, 2007 m. – 189 nuosprendžiai

-
- 8 Stefani, G.; L'vasseur, G.; Bouloc, B. *Procedure penale*. 15 edition. Paris: Edite par Dalloz, 1993, p. 925; taip pat Pradel, J. *Manuel De Procedure Penale*. 12 edition. Paris: Editions Cujas, 2004, p. 821; Ulsamer, G. *Lexikon des rechts. Strafrechts. Strafverfachrensrecht*. Lechterland, 1989, p. 664; Beulke, W. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C. F. Muller Verlag, 1996, p. 233; Roxin, C. *Strafverfahrensrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998, p. 419; Kühne, H. H. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C. F. Muller Verlag, 2004, p. 517; Delmas – Marty, M.; Spencer, J. R. *European Criminal Procedures*. New York: Cambridge, 2005, p. 332; Ambrasaitė, G. Apeliacinio proceso prielaidos. *Jurisprudencija*. 2006, 79: 7–15.
 - 9 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 266.
 - 10 Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamąjį proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
 - 11 Latvijos baudžiamąjį proceso įstatymas (įsigaliojęs 2005 m. spalio 1 d.). Уголовно-процессуальный закон: перевод с латыгского. Рига: Балтийский русский институт, 2005, с. 247.
 - 12 Уголовно-процессуальный закон: перевод с эстонского [Criminal Procedure Code: translation from estonian]. Рига: Riigi Teataja, 2003, с. 1326.
 - 13 *Code of Criminal Procedure of Poland* [interactive]. [accessed 05-02-2009]. <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_ccp.pdf>.

ir nutartys, 2006 m. – 193 nuosprendžiai ir nutartys, 2005 m. – 232 nuosprendžiai ir nutartys¹⁴.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse¹⁵ numatytas vienintelis pagrindas sprendimą apskūsti kasacine tvarka – teismo teisės klaida, t. y. kai yra netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas arba padaryta esminių Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų¹⁶. Taigi kasacine tvarka galima apskūsti nemažą skaičių sprendimų, tereikia tik nurodyti kasacijos pagrindą ir jį šiek tiek motyvuoti. Vadinas, įsiteisėjusio teismo sprendimo autoritetas tarsi nebetenka prasmės ir prezumpcija, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas laikomas tiesa, tampa tik teorine deklaracija arba fikcija. Nukenčia ir teismo sprendimo stabilumo principas. Dabartiniu metu įstatyme esant gana platiems kasacijos pagrindams kasacine tvarka turėtų būti skundžiamas neįsiteisėjęs teismo nuosprendis arba kita galutinė nutartis. Taip būtų išsaugotas teismo sprendimo autoritetas.

2. Teismo sprendimo teisinė galia

Įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja naujų savybių arba požymių, sustiprinančių jo poveikį. Šie požymiai sudaro teismo sprendimo teisinę galią – *res judicata*¹⁷, kurią teismo sprendimui įgijus bylinėjimasis laikomas baigtu, o baudžiamoji byla išspręsta galutinai ir negrįžtamai. Tokiu atveju belieka tik galimybė atnaujinti procesą.

Teismo sprendimo teisinės galios sampratai daugiau dėmesio skiriama kontinentinės teisės sistemos šalyse. Tuo tarpu *common law* gimtinės Anglijos mokslininkai šią sritį tyrinėjo mažiau ir tai suprantama turint omenyje šios valstybės teisės sistemą¹⁸. Paprastai terminas „teismo sprendimo teisinė galia“ į anglų kalbą verčiamas – *legal power*, o vokiečių kalboje plačiai prigijęs ir vartojamas terminas – *Rechtskraft*. Vokiečių mokslininkai skiria keletą teismo sprendimo teisinės galios rūšių: formalią, materialią, dalinę, absoliučią. Formalią galią turi neįsiteisėjęs teismo sprendimas, t. y. tas, kuris gali būti skundžiamas įprastinių teismų sprendimų kontrolės formų tvarka, materialią – tik įsiteisėjęs teismo sprendimas. Šiuo atveju jau galioja *non bis in idem* taisyklė, taip pat neveikia suspensyvinis efektas. Dalinė teismo sprendimo teisinė galia yra tuomet, kai apskūsti sprendimą turi teisę tik tam tikri proceso subjektai, ir absoliuti – kai visi proceso subjektai, turi teisę skūsti galutinį teismo sprendimą¹⁹.

14 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005, 2006, 2007, 2008 m. ataskaitos (paties Teismo išleistos atskirais leidiniais).

15 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

16 Rimšelis, E. Baudžiamojo proceso teisės pažeidimo ir neteisingo teismo sprendimo priėmimo priežastinio ryšio svarba ir problemos. *Jurisprudencija*. 2008, 6 (108): 92, 93.

17 Baublys, G. *Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2002, p. 93–101.

18 Кудрявцева, Е. В. *Судебное решение в английском гражданском процессе* [Kudriavceva, E. V. Decision in English Civil Law]. Москва, 1998, c. 120.

19 Beulke, W., p. 218; Roxin, C., p. 408; Kuhne, H. H., p. 336, 341; Hilf, M.; Hoinkes –Wilfingseder, B. *Ausgewählte Kapitel des Strafrechts*. Vorlesung, Teil F, 2007, p. 3.

Teismo sprendimo teisinės galios samprata gvildenta ir Rusijoje. Vieni mokslininkai teismo sprendimo teisinę galią suvokė kaip formalią sprendimu nustatytą tiesą, eliminuojančią galimybę tą patį klausimą teisme nagrinėti antrą kartą²⁰, arba kaip formalią sprendimu nustatytą tiesą, galutinai ir negrižtamai tarp proceso šalių nustatančią teisinius santykius²¹, kiti – kaip ypatingą materialinės ir procesinės teisės normos veikimą konkrečiame teismo akte²². Treti autoriai teismo sprendimo teisinę galią analizavo atsižvelgdami į teismo sprendimo sukeltas teises pasekmes, kurios ir yra glaudžiai susijusios su teismo sprendimo teisine galia²³.

Lietuvoje teismo sprendimo teisinė galia analizuota civilinio proceso teisės moksle pirmiausiai nagrinėjant klausimą, kokios gi yra tos teisinės galios veikimo ribos. Įsiteisėjus teismo sprendimui šalys netenka teisės kitoje byloje ginčyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų bei teisinių santykių ir reikšti tų pačių reikalavimų tuo pačiu pagrindu. Konstatuojama, kad teismo sprendimo teisinė galia susieja formalią teismo sprendimo pusę ir materialų jo įgyvendinimą²⁴. M. Romeris taip pat yra pasisakęs, kad teismo sprendimas turi tos imperatyvinės ir absoliučiai nekintančios galios tik tiek, kiek jis susijęs su išspręstu dalyku. Kitiems, kad ir visai panašioms, ginčams jis jokios imperatyvinės galios neturi. G. Baublys mano, kad teismo sprendimo teisinė galia yra ta grandis, kuri padeda įgyvendinti teismo sprendimo tikslus ir funkcijas²⁵.

Iš tiesų sunku keliais žodžiais arba viena sąvoka apibūdinti, kas gi yra ta teismo sprendimo teisinė galia, nes juk ir pats teismo sprendimas gali būti analizuojamas įvairiais aspektais. Vieni teismo sprendimo požymiai jį apibūdina kaip teisingumo vykdymo aktą, kiti – kaip procesinį dokumentą. Yra mokslininkų, kurie teismo sprendimo teisinę galią suvokia kaip teisinę konstrukciją, apimančią visas teismo sprendimo ir kaip teisingumo vykdymo akto, ir kaip procesinio dokumento savybes²⁶. Pritartina tokiai nuomonei. Juk teismo sprendimo teisinė galia iš esmės yra teismo sprendimo veikimo išraiška. Teismo sprendimu kaip teisingumo vykdymo aktu pasisakoma dėl nusikalstamos veikos buvimo arba nebuvimo, asmens kaltės klausimo. Kaip procesinis dokumentas teismo sprendimas yra ta forma, kurioje ir atsispindi teismo išvados bei pagrindiniai sprendimai. T. y. dalis galutinio teismo sprendimo yra konstatuojamoji (pvz., motyvai, išvados), o dalis – imperatyvinė (rezoliucinė dalis). Galima skirti keletą elementų, sudarančių

20 Анненков, К. Н. *Опыт комментария к Уставу гражданского судопроизводства*. Т. 4 [Annenkov, K. N. *Commentary to Civil Procedure Law*]. СПб. 1884, с. 236.

21 Яблочков, Т. М. *Учебник русского гражданского судопроизводства* [Jablochkov, T. M. *Civil Procedure Law*]. Ярославль, 1912, с. 245.

22 Громов, Н.; Конев, В.; Николайченко, В. *Законная сила приговора* [Gromov, N., Konev, V., Nikolaishenko, V. *Judgment's Legal Power*]. *Российская юстиция*, 1998, 1: 13.

23 Гольмстен, А. Х. *Учебник русского гражданского судопроизводства* [Golmsten, A., Ch. *Civil Procedure Law*]. СПб., 1913, с. 266–267.

24 Baublys, G., p. 93.

25 *Ibid.*, p. 94.

26 Князев, А. *Законная сила судебного решения* [Kniazev, A. *Judgment's Legal Power*]. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2004., с. 40–41; Гурвич, М. А. *Судебное решение. Теоретические проблемы* [Gurvish, M. A. *Decision. Theoretical problems*]. Москва, 1976, с. 150.

teismo sprendimo struktūrą: dalyką (teisiniai santykiai, nusikalstama veika, ją padaręs asmuo ir kt.), pagrindą (motyvaciją) ir išvadas.

Teiginys, kad teismo sprendimo teisinė galia yra ypatinga teisės normos veikimo forma²⁷, taip pat teisingas, nes juk teismo sprendimas yra ir teisės normų taikymo aktas, ir valstybės valdžios aktas. Iš to, kas pasakyta, darytina išvada, kad teismo sprendimo teisinė galia susieja teismo sprendimo turinį su materialiuoju jo įgyvendinimu.

Teismo sprendimui įsiteisėjus atsiranda teisinės pasekmės. Pati svarbiausia pasekmė – teismo sprendimu kaip teisės aktu paskelbiama apie teisingumo įvykdymą baudžiamojoje byloje. Teisingumas įvykdomas, jeigu nustatoma tiesa, nuteisiamas kaltas asmuo, išteisinamas nekaltas, nukentėjusiajam priteisiama žala ir kt. Teismo sprendimu nustatomos pareigos nuteistajam atlikti jam paskirtą bausmę, atlyginti žalą nukentėjusiajam, kuriai nors iš proceso šalių sumokėti advokato išlaidas ir kt.

Teismo sprendimo galia turi tam tikras veikimo ribas. Tuomet, kai sueina nuosprendžio vykdymo senaties terminas, teismo sprendimas teisinės galios nebetenka, jeigu jis buvo neįvykdytas. Kai teismo sprendimas įvykdomas, po kurio laiko išnyksta arba būna panaikintas asmens teistumas, teismo sprendimas tampa istorija. Atsiradus naujiems arba paaiškėjus naujiems faktams, jei jie pasitvirtina, teismo sprendimas taip pat nustoja savo galios, nes yra naikinamas ar keičiamas²⁸. Nuosprendžio vykdymo stadijoje nuteistajam paskirtos bausmės sutrumpinimo, jo lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos prieš terminą, amnestijos, malonės taikymo atvejai nesusilpnina teismo sprendimo teisinės galios, nes tokiais atvejais nėra abejojama teismo sprendimo teisingumu, sprendimo teisingumas nėra tikrinamas, tiesiog yra sprendžiami bausmės vykdymo klausimai.

Mokslininkai skiria nevienodus teismo sprendimo teisinės galios požymius. G. Baublio nuomone, tokie požymiai yra teismo sprendimo privalomumas, vykdytinumas, stabilumas, besąlygiškumas, prejudicialumas²⁹, kiti mokslininkai nurodo privalomumą, nenuginčijamumą ir išimtinumą, dar kiti – privalomumą, išimtinumą ir prejudicialumą³⁰. Iš tiesų vieni iš nurodytų požymių apibūdina teismo sprendimą kaip teisingumo vykdymo aktą, kiti – kaip procesinį teismo dokumentą³¹.

Teismo sprendimo privalomumas neleidžia niekam ignoruoti sprendimu nustatytų teisiųjų santykių, nevykdyti dalies arba viso teismo sprendimo. Jeigu teismo sprendimo teisinė galia neturėtų privalomumo požymio, sprendimas taptų deklaracija ir nebektų reikšmės. Teismo sprendimo privalomumas apima ir pareigą atitinkamoms institucijoms pradėti vykdyti teismo sprendimą, nors ši pareiga pačiame sprendime tiesiogiai nenurodyta (ji nustatyta BPK VII dalimi). Vieni autoriai mano, kad teismo sprendimo galia turi

27 Baublys, G., p. 97.

28 Randakevičienė, I. Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91): 81.

29 Фаткуллин, Ф. Н. *Обвинение и судебный приговор* [Fatkulin, F. N. Sentence and Judgment]. Казань, 1965, с. 486–488.

30 Громов, Н.; Конев, В.; Николайченко, В. с. 13.

31 Išimtinumas, nenuginčijamumas, vykdytinumas apibūdina teismo sprendimą kaip teisingumo vykdymo aktą, o privalomumas, nepaneigiamumas, stabilumas – kaip procesinį teismo dokumentą.

įtakos tik tiems asmenims, dėl kurių spręsta byla³². G. Baublys tai motyvuoja tuo, kad, jeigu teismo sprendimo teisinė galia turėtų įtakos visiems, tai sukeltų neigiamų pasekmių asmenims, kurių teises bei teisėtus interesus apribojo teismo sprendimas, priimtas jiems nedalyvaujant byloje. Vis dėlto teismo sprendimas, juo nustatyti teisiniai santykiai yra privalomi visiems, juk sprendimas galioja visoje valstybės teritorijoje, tačiau tais teisiniais santykiais apibrėžtą padėtį jis nustato tik konkrečioms asmenims. Tuo pasireiškia jo kaip individualaus akto pobūdis ir tai vienas iš požymių, teismo sprendimą skiriančių nuo įstatymo³³.

Kitas teismo sprendimo teisinės galios požymis – vykdytinumas. Teismo sprendimo įvykdymas garantuojamas taikant valstybės prievartą. Yra mokslininkų³⁴, užginčijusių vykdytinumą kaip teisinės galios požymį, nes kartais sprendimo **įsiteisėjimo ir jo vykdymo** pradžia nesutampa. Jeigu teisinę galią sprendimas visais atvejais įgyja tik įsiteisėdamas, tai tam tikrais atvejais jis gali būti vykdomas iš karto, nedelsiant jį priėmus (pvz., tie atvejai, kai reikia suimtajį paleisti iš laisvės atėmimo vietos). Tačiau tai tėra tik išimtiniai atvejai ir jie jokiū būdu nepaneigia teismo sprendimo vykdytinumo kaip teisinės galios požymio. Juk jeigu sprendimas nebūtų vykdomas, jis nebūtų deklaracija. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Bodrov prieš Rusiją* yra konstatavęs, kad įsiteisėjusio teismo sprendimo vykdymas yra sudėtinė proceso dalis³⁵. Teisingumas baudžiamojoje byloje galutinai pasiekiamas tuomet, kai teismo sprendimas yra įvykdytas.

Teismo sprendimo vykdymu reguliuojami teisiniai santykiai, todėl materialioje aplinkoje įvyksta pakitimai. Dėl to teismo sprendimas turi būti nekintamas, nes juk nuo sprendimo įsiteisėjimo momento galutinai patvirtinamos tam tikros asmenų teisės ir pareigos. Jeigu įsiteisėjęs nuosprendis arba galutinė nutartis būtų ištaisai kaitaliojami, išvyratų chaosas ir teisingumas nebūtų pasiektas. Stabilumo principo svarba akcentuota byloje *Brumarescu prieš Rumuniją*³⁶, kurioje konstatuota, kad viena iš teisės viršenybės principo sudedamųjų dalių yra teisės stabilumo principas, reiškiantis, jog galimybės apskūsti įsiteisėjusį teismo sprendimą neturėtų būti neribotos, t. y. apskundimo teisė negali būti neribota.

Įsiteisėjęs teismo sprendimas gali būti nugincytas tik ekstraordinariųjų procedūrų tvarka. Nenuginčijamumas – dar vienas iš teismo sprendimo teisinės galios požymių. Teismo sprendimo teisinė galia turi ir išimtinumo požymį. Neleidžiama papildyti teismo sprendimo kitais sprendimais, jo keisti ne baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvar-

32 Baublys, G. P. 97; Зейдер, Н. Б. *Судебное решение по гражданскому делу* [Zeider, N. B. Decision in Civil Process]. Москва, 1966, с. 176.; Чечина, Н. А. *Норма права и судебное решение*. [Sheshina, N. A. Law Norm and Decision]. Санкт-Петербург, 1961, с. 63–71.

33 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas, p. 168; Гай, О. *Законная сила приговора в уголовном процессе* [Gai, O. Judgment's Legal Power in Criminal Process]. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999, с. 121–122; Гурвич, М. А. *Судебное решение*. Теоретические проблемы [Gurvish, M. A. Decision. Theoretical problems]. Москва, 1976, с. 152; Авдюков, М. Г. *Судебное решение* [Avdiukov, M. G. Decision]. Москва, 1959, с. 188.

34 Гурвич, М. А., с. 147.

35 Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Bodrov v. Russia*, Appl. No. 17472/04 [interaktyvus], judgment the 12th of February, 2009 [žiūrėta 2009-04-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.

36 Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Brumarescu v. Romania*, Appl. No. 28342/95, [interaktyvus], judgment the 23th of January, 2001 [žiūrėta 2006-04-04]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.

ka. Teismo sprendimo išimtinumas panaikina galimybę antrą kartą arba kitame procese spręsti tą patį klausimą. Ši savybė šiek tiek susijusi ir su teismo sprendimo prejudicialumu. Teismo sprendimo prejudicialumas neleidžia kitoje byloje antrą kartą nustatinėti tų pačių jau vienu sprendimu nustatytų faktų, turinčių reikšmės kitoje byloje. Teismo sprendimo prejudicijos taisyklė įpareigoja kitą teismą paisyti ankstesniame sprendime išdėstytų faktų, faktinių aplinkybių. Vis dėlto šios taisyklės pažeidimas nereiškia baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimo ir sprendimas dėl to nėra naikinamas, tiesiog taip numenkinamas teismo sprendimo autoritetas. Bendra tarp teismo sprendimo išimtinumo ir prejudicialumo yra tai, kad ir vienu, ir kitu atveju draudžiama antrą kartą spręsti tuos pačius klausimus.

3. Teismo sprendimo turinys

Baudžiamojo proceso įstatymas įtvirtina reikalavimus, kaip turi būti surašytas nuosprendis ir iš ko jis turi susidėti. Kai kuriuose teisės mokslo šaltiniuose skiriama teismo sprendimo forma ir turinys, kituose tik turinys. Pavyzdžiui, baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje rašoma, kad teismo sprendimo forma – tai sprendimo surašymo būdas, sprendimo kalba, vidinė logika, atskirų sprendimo dalių bei jose išdėstytų teiginių eiliškumas³⁷. Tuo tarpu civilinio proceso teisės mokslininkai tokio termino kaip teismo sprendimo forma neskiria, o dalis, sudarančias sprendimą, tiesiog įvardija kaip teismo sprendimo sudedamąsias dalis³⁸. Šie skirtumai didelės reikšmės neturi, nes visas sudedamąsias teismo sprendimo dalis galima laikyti tiek sudarančiomis teismo sprendimo formą, tiek ir išreiškiančiomis jo turinį.

Lietuvoje teismo nuosprendis susideda iš trijų pagrindinių dalių: įžanginės, aprašomosios ir rezoliucinės (BPK 304, 305, 307 str.)³⁹, civiliniame procese – iš įžanginės, aprašomosios, motyvuojamosios ir rezoliucinės (CPK 270 str.)⁴⁰. Kai kurių Europos valstybių baudžiamojo proceso įstatymai taip pat numato baigiamojo teismo sprendimo formas arba turinio reikalavimus. Pavyzdžiui, Latvijos baudžiamojo proceso įstatymo 523 straipsnyje numatyta, kad nuosprendį sudaro įžanginė, aprašomoji, motyvuojamoji ir rezoliucinė dalis⁴¹. Estijos baudžiamojo proceso kodekso 311, 312 ir 313 straipsniuose pasakyta, kad nuosprendį sudaro įžanginė, pagrindinė (motyvuojamoji) ir rezoliucinė dalis⁴². Tuo tarpu Lenkijos baudžiamojo proceso kodekso 413 straipsnis išdėsto reikalavimus, kas turi būti surašyta nuosprendyje, tačiau nenurodo, kokios sudedamosios dalys

37 Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 471.

38 Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas, p. 149.

39 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.

40 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

41 Latvijos Baudžiamojo proceso įstatymas (įsigaliojęs 2005 m. spalio 1 d.). Уголовно-процессуальный закон: перевод с латышского. Рига: Балтийский русский институт, 2005.

42 Уголовно-процессуальный закон: перевод с эстонского [Criminal Procedure Code: translation from estonian]. Рига: Riigi Teataja, 2003.

tą nuosprendį sudaro⁴³. Analogiškos nuostatos numatytos ir Makedonijos bei Slovėnijos baudžiamojo proceso įstatymuose, kuriuose išdėstyta, kokie klausimai turi būti surašyti nuosprendyje, tačiau nėra pasisakyta dėl nuosprendžio sudedamųjų dalių. Bosnijos ir Hercegovinos baudžiamojo proceso kodekso 290 straipsnyje⁴⁴ nurodyta, kad nuosprendį sudaro įžanginė ir konstatuojamoji dalys bei teisėjų nuomonė dėl bylos. Taigi užsienio valstybių praktika nėra vienoda, baigiamieji bylos dokumentai pasižymi formos ir turinio įvairove.

Lietuvos baudžiamajame procese teismo nuosprendžio surašymo procesui skirta nemažai dėmesio. Tam priimtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas, kuriame detalai aptarti minėti klausimai⁴⁵. Šio nutarimo 3 punkte nurodyta, kad aprašomoji nuosprendžio dalis – tai teismo nustatytų nusikalstamos veikos aplinkybių aprašymas (nustatomoji dalis) ir įrodymų išdėstymas bei analizė, teismo priimamų sprendimų motyvavimas (motyvuojamoji dalis). Nuosprendis turi būti surašytas taip, kad jo sudedamosios dalys derėtų viena su kita, jose nepasikartotų tie patys klausimai, jame būtų pateikti teigiami arba neigiami atsakymai į visus pareikšto kaltinimo argumentus⁴⁶.

Aptariant teismo sprendimo turinį daugiausia dėmesio skiriama motyvams⁴⁷. Motyvuotumas yra teismo sprendimo teisingumo matas ir elementas, t. y. motyvai yra visų teismo padarytų išvadų bei priimtų sprendimų pagrindimas. Lietuvoje nemotyvuotas nuosprendis nelaikomas teisingu⁴⁸. Europos Žmogaus Teisių Teismas taip pat yra kons-

43 *Code of Criminal Procedure of Poland* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-05]. <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_ccp.pdf>.

44 *Criminal Procedure Code of Bosnia and Herzegovina* [interactive]. [accessed 20-11-2007]. <<http://www.legislationline.org/upload/legislations/ee/63/febae4b8531e5ec27f2e92df3b7b.htm>>.

45 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“. *Teismų praktika*. 2003, 19.

46 Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P., p. 471.

47 Tarptautinių žodžių žodyne žodis „motyvas“ apibūdintas kaip skatinamoji priežastis, pagrindas kuriam nors veiksmui, įrodymas, argumentas ko nors naudai. Žr.: *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1985, p. 331.

48 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos

tatavęs, kad nacionalinių teismų sprendimuose turi būti tinkamai nurodyti motyvai, nes tik tuomet galima konstatuoti, kad byloje įvykdytas teisingumas (*Hirvisaari prieš Suomiją*⁴⁹, *Van der Hurk prieš Nyderlandus*⁵⁰).

Tuo tarpu užsienio valstybių baudžiamojo proceso įstatymai įvairiai sprendžia teismo sprendimų motyvų būtinybės klausimą. Štai Vokietijos baudžiamojo proceso kodekso 268 straipsnyje nurodyta teismui žodžiu paskelbti sprendime išdėstytus motyvus, juos visus arba atskleidžiant jų esmę, kai proceso šalys pareiškia, kad teismo sprendimo jos neskųs. Jei toks pareiškimas nepadaromas, motyvai surašomi vėliau. Prancūzijoje yra įprasta, kad teisėjas motyvus išdėsto žodžiu ir tai nurodoma teismo posėdžio protokole⁵¹. Nemažoje dalyje valstybių taip pat ne visuomet surašomi teismo sprendimo motyvai. Jie gali būti surašomi tuomet, kai šalis pageidauja sprendimą apskusti⁵². Taigi nesudėtingose bylose, kai teismo sprendimas yra aiškus proceso šalims ir jos neketina jo skusti, tikslinga leisti nemotyvuoti teismo sprendimo. Motyvai gali būti išdėstomi teismo posėdyje žodžiu (jei procesas ne rašytinis). Žinoma, tai turėtų būti išimtiniai atvejai, o ne taisyklė (pvz., teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo bylos, kai nuteistajam skiriama bauda). Visais kitais atvejais baigiamasis teismo sprendimas turi būti motyvuotas.

Teismo sprendimo motyvai gali būti faktinio pobūdžio, t. y. jais nuosprendyje parodoma, kaip vertinamos nustatytos faktinės bylos aplinkybės, kokie duomenys pripažįstami įrodymais, o kokie ne, ar duomenys gauti teisėtai būdais, ar pakanka surinktu įrodymu, ar jie leidžia tiksliai nustatyti visas į įrodinėjimo dalyką įeinančias aplinkybes. Faktinių bylos aplinkybių vertinimas yra atskiras, turintis reikšmę sprendimo pagrįstumui, faktinio teismo sprendimo argumentavimo elementas. Faktinių bylos aplinkybių įvertinimas – teismo veikla, pasižyminti atitinkamais teisėjo samprotavimais dėl kiekvienos byloje nustatytos faktinės aplinkybės⁵³. Faktinio pobūdžio motyvai yra ir kai kurie bausmės, baudžiamojo arba auklėjamojo poveikio priemonės skyrimo motyvai, pavyzdžiui, nuteistojo charakteristikos duomenys (faktai), taip pat turintys įtakos, kokios rūšies ir kokio dydžio bausmė bus paskirta, bei kita.

Kiti motyvai yra teisinio pobūdžio. Teisinis argumentavimas parodo, kodėl konkreti nusikalstama veika kvalifikuojama pagal vieną arba kitą Baudžiamojo kodekso straipsnio dalį, punktą. Nusikalstamos veikos kvalifikavimo motyvus nurodyti nuosprendyje įpareigoja ir įstatymas (BPK 305 str. 1 d. 3 p.). Taip pat svarbus teisinis argumentavimas

Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

49 Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Hirvisaari v. Finland*, Appl. No. 49684/99 [interaktyvus], judgment the 27th of September, 2001 [žiūrėta 2009-03-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.

50 Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Van der Hurk v. Netherland*, Appl. No. 16034/90 [interaktyvus], judgment the 19th of April, 1994 [žiūrėta 2009-03-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.

51 Goda, G. Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos. *Teisė*. 2007, 65: 56.

52 Nekrošius, V. Civilinio proceso klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje. *Teisė*. 2007, 63.

53 Baublys, G., p. 40.

dėl asmens kaltės, dėl baudmės rūšies ir jos dydžio (BPK 305 str. 1 d. 4 p.). Tik išsamiai atsakius į šiuos pagrindinius klausimus – padaryta nusikalstama veika ar ne, kokia nusikalstama veika padaryta, ar asmuo kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir kokia bei kokio dydžio baudmė kaltininkui skirtina – byla bus visiškai išnagrinėta. Įstatymas taip pat nurodo, kad nuosprendyje turi būti išdėstyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai ir motyvai (BPK 305 str. 4 d.), motyvai, pagrindžiantys sprendimą dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo (BPK 305 str. 5 d.) ir kita.

Motyvai gali būti ir išvadų pobūdžio, pavyzdžiui: nusikalstamos veikos kvalifikavimo išvados (BPK 305 str. 1 d. 3 p.), teismo išvados dėl kaltinamojo išteisinimo (BPK 305 str. 3 d. 4 p.) ir kiti.

Motyvai gali būti išdėstyti neaiškiai, sprendimas gali būti laikomas motyvuotu tik iš dalies arba visiškai nemotyvuotu. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pasitaiko, kai apeliacinės instancijos teismas neatsako į apeliacinio skundo argumentus arba atsako ne į visus. Tokiu atveju, nors ir pagrįstai teismas buvo atmetęs proceso dalyvio apeliacinį skundą, tačiau apeliacinės instancijos teismo sprendimas naikintinas dėl to, kad nesant šiame sprendime išdėstytų argumentų dėl apeliaciniame skunde iškeltų klausimų laikoma, jog skundas išnagrinėtas ne iki galo.

Arba, pavyzdžiui, byloje⁵⁴, kurioje asmuo nuteistas už Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 5 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą, visiškai nemotyvuota, kodėl veika kvalifikuota pagal minėtą baudžiamąjį įstatymą, o juk avarijų bylos paprastai yra sudėtingos.

Teismo sprendimo motyvuotumas išreiškia teismo sprendimą kaip teisės aiškinimo aktą ir yra vienas svarbiausių teismo sprendimo požymių. Jeigu dėl dalies išspręstų klausimų nuosprendyje nėra nurodytų motyvų arba jie išdėstyti neaiškiai, visuomet toks nuosprendis naikinamas kaip neteisingas.

Išvados

1. Įstatyme numatytas įsiteisėjusio teismo sprendimo apskundimo mechanizmas neturėtų susilpninti teismo sprendimo autoriteto. Teismo sprendimo įsiteisėjimas nėra būtinas išimtinių teismo sprendimų kontrolės formų požymis. Lietuvos baudžiamojo proceso kodekse numatyti platūs įsiteisėjusio teismo nuosprendžio (apskūsto ir apeliacine tvarka) apskundimo kasacine tvarka pagrindai. Taigi įsiteisėjusio teismo sprendimo autoritetas, jo stabilumas nebetenka prasmės ir prezumpcija, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas laikomas tiesa, tampa tik teorine deklaracija arba fikcija. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui kasacine tvarka turėtų būti skundžiamas neįsiteisėjęs teismo nuosprendis arba kita galutinė nutartis (šie galėtų įsiteisėti ne po apeliacijos, o po kasacijos). Taip būtų išsaugotas teismo sprendimo autoritetas.

54 Šalčininkų rajono apylinkės teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-80-604-2008.

2. Teismo sprendimo teisinė galia susieja teismo sprendimo turinį su materialiu jo įgyvendinimu ir yra teisinė konstrukcija, apimanti visas teismo sprendimo ir kaip teisingumo vykdymo akto, ir kaip procesinio dokumento savybes.

3. Baudžiamojo proceso įstatyme tikslinga įtvirtinti galimybę nerašyti motyvų esant nesudėtingoms byloms tais atvejais, kai priimtas teismo sprendimas aiškus proceso šalims ir jos neketina jo skųsti. Tokia galimybė galėtų būti numatyta teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo byloje, kai nuteistajam skiriama bauda.

Literatūra

- Ambrašaitė, G. Apeliacija Lietuvos administraciniame procese: pagrindinės reformos kryptys. *Jurisprudencija*. 2006, 4 (82).
- Ambrašaitė, G. Apeliacinio proceso prielaidos. *Jurisprudencija*. 2006, (79).
- Анненков, К. Н. *Опыт комментария к Уставу гражданского судопроизводства*. Т. 4. [Annenkov, K. N. Commentary to Civil Procedure Law]. СПб. 1884.
- АВДЮКОВ М. Г. *Судебное решение* [Avdiukov, M. G. Decision]. Москва, 1959.
- Baublys, G. *Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2002.
- Beulke, W. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C. F. Muller Verlag, 1996.
- Code of Criminal Procedure of Poland* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-05]. <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/po-lish_ccp.pdf>.
- Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Bodrov v. Russia*, Appl. No. 17472/04 [interaktyvus], judgment the 12th of February, 2009 [žiūrėta 2009-04-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.
- Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Brumarescu v. Romania*, Appl. No. 28342/95 [interaktyvus], judgment the 23th of January, 2001 [žiūrėta 2006-04-04]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.
- Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Hirvisaari v. Finland*, Appl. No. 49684/99 [interaktyvus], judgment the 27th of September, 2001 [žiūrėta 2009-03-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.
- Council of Europe. European Court of Human Rights. Case of *Van der Hurk v. Netherland*, Appl. No. 16034/90 [interaktyvus], judgment the 19th of April, 1994 [žiūrėta 2009-03-01]. <<http://cmiskp.echr.coe.int/>>.
- Чечина, Н. А. *Норма права и судебное решение*. [Sheshina, N. A. Law Norm and Decision]. Санкт – Петербург, 1961.
- Delmas–Marty, M.; Spencer, J. R. *European Criminal Procedures*. New York: Cambridge, 2005.
- Фаткуллин, Ф. Н. *Обвинение и судебный приговор* [Fatkulin, F. N. Sentence and Judgment]. Казань, 1965.
- Фойницкий, И. Я. *Курс уголовного судопроизводства*. Том 2 [Foinickij, I. J. Criminal Procedure Law]. С. Петербург: Общественная польза, 1915.
- Гай, О. *Законная сила приговора в уголовном процессе* [Gai, O. Judgment's Legal Power in Criminal Process]. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 1999.
- Goda, G. Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos. *Teisė*. 2007, 65.
- Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
- Гольмстен, А. Х. *Учебник русского гражданского судопроизводства* [Golmsten, A. Ch. Civil Procedure Law]. СПб., 1913.
- Громов, Н.; Конев, В.; Николаиченко, В. *Законная сила приговора* [Gromov, N., Konev, V., Nikolaishenko, V. Judgment's Legal Power]. *Российская юстиция*. 1998, 1.

- Гурвич, М. А. *Судебноерешение. Теоретические проблемы* [Gurvish, M. A. Decision. Theoretical problems]. Москва, 1976.
- Яблочков, Т. М. *Учебник русского гражданского судопроизводства* [Jabloshkov, T. M. Civil Procedure Law of Russia]. Ярославль, 1912.
- Hilf, M.; Hoinkes-Wilfingseder, B. *Ausgewählte Kapitel des Strafrechts. Vorlesung, Teil F.*, 2007.
- Князев, А. *Законная сила судебного решения* [Kniazev, A. Decision's Legal Power]. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2004.
- Кудрявцева, Е. В. *Судебное решение в английском гражданском процессе* [Kudriavceva, E. V. Decision in English Civil Process]. Москва, 1998.
- Kühne, H. H. *Strafprozessrecht*. Heidelberg: C.F. Muller Verlag, 2004.
- Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
- Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
- Latvijas baudziamojo proceso įstatymas (įsigaliojęs 2005 m. spalio 1 d.). Уголовно-процессуальный закон: перевод с латышского. Рига: Балтийский русский институт, 2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005, 2006, 2007, 2008 metų ataskaitos (išleistos atskirais leidimais paties teismo).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 8 d. nutartis 2 K-116/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus trijų teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 28 d. nutartis 2 K-454/2008.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas Nr. 40 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“. *Teismų praktika*. 2003, Nr. 19.
- Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 37-1341.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcija), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d. redakcija, 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcija), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija, 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių apygardos teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudziamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos

Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai”. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies

(2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktą (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 „Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo“, Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 „Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 102-3957.

Nekrošius, V. Civilinio proceso klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje. *Teisė*. 2007, 63.

Pradel, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Pradel, J. *Manuel De Procedure Penale*. 12 edition. Paris: Editions Cujas, 2004.

- Randakevičienė, I. Baudžiamojo proceso atnaujinimas: samprata ir pagrindinės rūšys. *Jurisprudencija*. 2007, 1(91).
- Rimšelis, E. Baudžiamojo proceso teisės pažeidimo ir neteisingo teismo sprendimo priėmimo priežastinio ryšio svarba ir problemos. *Jurisprudencija*. 2008, 6 (108).
- Rinkevičius, J. *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1990.
- Romeris, M. *Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose*. Vilnius, 1994.
- Roxin, C. *Strafverfahrensrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1998.
- Stefani, G.; Levasseur, G.; Bouloc, B. *Procédure penale*. 15 edition. Paris: Edite par Dalloz, 1993.
- Šalčininkų rajono apylinkės teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-80-604-2008.
- Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Mintis, 1985.
- Уголовно-процессуальный закон: перевод с эстонского [Criminal Procedure Code: translation from estonian]. Рига: Riigi Teataja, 2003.
- Ulsamer, G. *Lexikon des rechts. Strafrechts. Strafverfachsrecht*. Lechterland, 1989.
- Vansevičius, S. *Teisės teorija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
- Зейдер, Н. Б. *Судебное решение по гражданскому делу* [Zeider, N. B. Decision in Civil Process]. Москва, 1966.

JUDGEMENT IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

Irma Randakevičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The aim of the article is to reveal the concept of a final court decision in criminal procedure law. A final court decision in the Lithuanian criminal procedure law may be: a judgement of the courts of first instance; a decision of the Court of Appeal; a decision of the Supreme Court of the Republic of Lithuania. The first part of the article deals with an analysis of the presumption *res judicata pro veritate habetur*. This presumption that a decision is correct is an expression of the authority of a court decision. A court decision may be: the act of the implementation of legal norms, the specific legal fact, the form of judicial power; and, certainly, the act of justice administration. A final court decision is equated to an act of legislation.*

Furthermore, the first part of the article includes a description and an analysis of the system and forms of control over a court judgement, the legal nature of these forms as well as the features which characterize ordinary appeal procedures: an appeal can be made by the process participants in all cases; an appeal against a judgement is possible before it comes into effect; an appeal does not have a suspensive effect; an appeal is possible on the grounds provided in law. The features of the extraordinary appeal procedures are: an appeal is possible against an effective court judgement; the grounds for an appeal are provided in law; there often are special selections of complaint.

What is more, the author of the article analyses the relation between a final court judgement and the forms of control over a court judgement. A final judgement cannot be an-

nulled at any time and the principle of legal certainty cannot be infringed. What is more, the procedure of appeal cannot minimize the authority of a final decision; therefore, the author of the article suggests a provision establishing that a judgement can be appealed under the procedure of cassation to be included in law.

The second part of the article deals with an analysis of the legal power of a court decision. The author describes the main characteristics of the legal power of a court decision: obligation, subjectivity, consistence, stability proper administration of justice etc. The author discusses the meaning of the legal power of a court decision.

In the third part the main characteristics of the content of a court decision are examined. Particular attention is paid to the motivation of a court decision as a feature of the decision. In particular, the author analyses what must be motivated in a court decision. In the third part the author presents some examples of criminal cases where criminal procedure law was violated due to insufficient motivation of the decisions.

The article ends with conclusions.

Keywords: criminal procedure law, decision, judgement, final decision, legal power, *res judicata pro veritate habetur*, motivation of a court decision.

Irma Randakevičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros lektorė, daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: teismo procesas, teismo sprendimas, teismų sprendimų kontrolės formų institutas, apeliacija, kasacija, baudžiamosios bylos atnaujinimas.

Irma Randakeviciene, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Procedure, lecturer, doctor. Research interests: court proceedings, system and forms of control over court judgments, court decision, appeal, cassation, reopening of a criminal case.